

شیخ جعفر نقدی و کتاب «مواهب الواهب فی فضائل اُبی طالب علیه السلام» - محمد مهدی کرباسچی
فصلنامه تخصصی مطالعات قرآن و حدیث سفینه
سال دوازدهم، شماره ۴۸ «ویژه حضرت ابوطالب علیه السلام»، پاییز ۱۳۹۴، ص ۹۷-۱۱۰

شیخ جعفر نقدی و کتاب «مواهب الواهب فی فضائل اُبی طالب علیه السلام»

محمد مهدی کرباسچی *

چکیده: شیخ جعفر نقدی، محقق، و فقیه شیعی عراقی (۱۳۰۳-۱۳۷۰ق) آثار مکتوب بسیاری دارد. یکی از آن همه، کتاب «مواهب الواهب فی فضائل اُبی طالب علیه السلام» است که به تاریخ زندگانی، فضائل، شخصیت و پاسخ شبهات وارده درباره ایمان وی می‌پردازد. این مقاله به معرفی مؤلف و این کتاب وی که در سن ۱۹ سالگی آن را تألیف کرده، پرداخته است.
کلیدواژه‌ها: نقدی، جعفر؛ مواهب الواهب (کتاب)؛ ابوطالب - ایمان.

مقدمه

درجات و مقامات آسمانی حضرت ابوطالب علیه السلام در روایات متعددی تبیین شده است، که علامه مجلسی در بحارالانوار ج ۳۵ به تفصیل بیان می‌کند. این حقایق را امامانی فرموده‌اند که فرزندان و نوادگان آن گرامی هستند. و به حکم عقل، بهترین معرفی برای یک شخصیت را از زبان فرزندان و نسل‌های آینده او باید فرا گرفت. ولی در سوی دیگر، گروهی سخن از ایمان نیاوردن حضرتش به میان آورده‌اند.

یکی از کج‌فهمی‌های برخی از اهل سنت و وهابیت، مسئله ایمان حضرت ابوطالب علیه السلام، پدر والاقدر امیرمؤمنان علی علیه السلام است. اینان، وی را به دلیل عدم اظهار عمومی ایمان خود به نبی اکرم صلی الله علیه و آله به جهت امکان حمایت از برادرزاده خود، مشرک پنداشته‌اند.

البته احادیثی که درباره ایمان حضرت ابوطالب علیه السلام رسیده رواج این مسئله تاریخی- اعتقادی در میان اصحاب اهل بیت علیهم السلام را نشان می‌دهد. نجاشی نیز در رجال خود برای پنج نفر از راویان حدیث، کتابی درباره ایمان آن حضرت ذکر می‌کند.^۱

درباره حضرت ابوطالب و ایمان وی کتابها و مقالات مختلفی نگاشته شده است. از جمله پژوهش استاد ناصرالدین انصاری قمی (مجله میراث شهاب شماره ۷۰ و کتاب کتابشناسی اهل بیت علیهم السلام ص ۱۵ تا ۴۳)، ایشان در این اثر

۱. أحمد بن محمد بن أحمد بن طرخان الكندي أبو الحسين الجرجاني الكاتب (رجال النجاشي / ص ۸۷)؛ أحمد بن القاسم (همان / ص ۹۵)؛ أحمد بن محمد بن عمار (همان)؛ سهل بن أحمد بن عبد الله بن أحمد بن سهل الديباجي (همان / ص ۱۸۶)؛ علی بن بلال بن أبی معاوية أبو الحسن المهلبی الأزدي (همان / ص ۲۶۵)

بیش از ۱۶۰ اثر چاپی و خطی و به زبانهای مختلف را معرفی نموده‌اند.

یکی از آن همه، «مواهب الوهاب فی فضائل أبی طالب علیه السلام» نگاشته علامه محقق، شاعر توانا و مؤلف بزرگ، شیخ جعفر نقدی است. در این سطور به معرفی مؤلف گرانقدر و این اثر وی پرداخته شده است.

مؤلف

شیخ آقا بزرگ طهرانی وی را چنین معرفی می‌کند: هو الشيخ جعفر بن الحاج محمد بن عبدالله بن محمد تقی بن الحسن بن الحسين ابن علی النقی الربعی النوازی المعروف بالنقدی.^۱

ولادت

شهر العماره واقع در استان میسان در جنوب شرقی عراق و در کنار رود دجله و در ۳۲۰ کیلومتری بغداد، زادگاه وی است. تولد وی را ۱۴ رجب ۱۳۰۳ ق نوشته‌اند. خاندان وی معروف به علم و ادب بوده‌اند؛ پدرش شیخ محمد، اولین استاد وی بوده و در رشد علمی وی بسیار می‌کوشید. شیخ جعفر پس از مدتی به همراه پدر خود به نجف رفت و در حلقه‌های علمی آن شهر به علوم مختلف دینی مشغول شد. وی در فقه و اصول شاگرد بزرگانی چون مرحوم سید محمد کاظم یزدی (۱۳۳۷ق) و شیخ محمد کاظم خراسانی (۱۳۲۹ق) بود. نبوغ فکری‌اش در میان سایر همدرسان وی کاملاً مشهود بود و نهایتاً وی به بالاترین درجات علمی رسید و از مجتهدین زمان خود شد. وی سایر علوم همچون حساب و هندسه را نزد مرحوم سید هبة الدین شهرستانی آموخت.^۲

۱. نقباء البشر / ۲۹۷، الشيخ جعفر نقدی حیاته و جهوده الفکرية / ۲۰۰.

۲. معارف الرجال / ۱/ ۱۸۴.

وی از اندیشه‌های عمومی و مطرح صاحب نظران در مجله‌های المنار، الهلال و المقتطف بی‌خبر نبود و آثار این آراء جدید را در خلال کتابهای وی می‌توان دید.

وی پس از درگذشت پدرش به عماره بازگشت و به دلیل همت بلند خود در نشر تعالیم دینی و قدرت در حل مشکلات اجتماعی، به سمت وکالت عام مرجع دینی آیت الله سید ابوالحسن اصفهانی (۱۳۶۵ق) رسید. پس از مدتی به "مجلس تمییز الشرعی" بغداد راه پیدا کرد، بعد از آن به حله رفت و مجدداً به بغداد بازگشت. بعد از بازنشستگی ترجیح داد که در شهر مقدس کاظمین در نزدیکی مرقد امامان معصوم شیعه یعنی امام کاظم و امام جواد علیهما السلام سکونت نماید و به شهر خود عماره بازنگردد.^۱

کتابها

از مرحوم شیخ جعفر نقدی، غیر از مقالات و اشعاری که در مجلات مختلف به چاپ رسیده است، ۲۸ کتاب در تاریخ، علوم اجتماعی، فقه و ادبیات بر جای مانده است. بیشتر این آثار در تاریخ و فضائل اهل بیت است، مانند:^۲

الأنوار العلویة و الأسرار المرتضویة؛ تاریخ الإمامین کاظمین؛ تدابیر المنازل أو السياسات الأهلیة؛ الحسام المصقول فی نصره ابن عم الرسول صلی الله علیه و آله؛ زهرة الأدباء فی شرح لامية شیخ البطحاء؛ زینب الكبرى بنت الإمام علی علیه السلام؛ غرة الغرر فی أحوال الأئمة الإثنی عشر علیهم السلام؛ غزوات أميرالمؤمنین علی بن أبی طالب علیه السلام (الأنوار فی فضل حیدر الکرار)؛ فاطمه بنت الحسین علیه السلام؛ منن الرحمن فی شرح الفوز و الأمان فی مدح صاحب العصر و

۱. ماضی النجف و حاضرها ۳۵/۱.

۲. معجم المؤلفین العراقيين ۲۵۴/۱؛ الشیخ جعفر النقدي حياته و جهوده الفكرية/۱۸۷.

الزمان عليه السلام؛ مواهب الوهاب في إيمان أبي طالب عليه السلام؛ المولد النبوي الشريف؛ نزهة المحبين في فضائل أمير المؤمنين عليه السلام (أشعة الانوار في فضل حيدر الكرار)؛ وسيلة النجاة في شرح الباقيات الصالحات للعمري.

از او كتابهايي نيز در عقايد و اخلاق باقي مانده است، همچون: الإسلام و المرأة الحجاب و السفور؛ الدروس الإخلاقية؛ ذخائر القيامة في النبوة و الإمامة. در تاريخ نيز آثارى همچون: الروض النضير في شعراء و علماء القرن المتأخر و الأخير؛ ضبط التاريخ بالأحرف و مانند آن نگاشت.

ذوق شعري

مقالات و قصائد بسيارى از وي در مجلات: العرفان، المرشد، التهذيب، الفضيلة، الإستقلال، النور، الهدى، بغداد، الاعتدال و النجف در عراق، مصر و سوريه به چاپ رسيده است.^۱

او در مدح و رثاى اهل بيت عليهم السلام و عالمان دينى اشعار بسيارى دارد. بدهتاً شعر مى سرود و ماده تاريخ مى گفت. سليس و روان بودن از ويژگي هاى شعر وي است.

نمونه اى از شعر وي در مدح امام زمان عليه السلام چنين است:

طالت بغيبتك الأعوام و الحجب	فداك نفسى متى يأتى لنا الفرج
حتى متى الصبر و الدنيا قد امتلأت	جوراً و قد زاد فى آفاقها الهرج
نهضاً فركن الهدى من بعد رفعته	قد هدمته رعاك الناس و الهمج ^۲
خانم مرضيه بيگم جمالزاده حصار در پايان نامه "جاىگاه اهل بيت عليهم السلام در اشعار	

۱. نعباء البشر فى القرن الرابع عشر / ۲۹۸؛ نرم افزار الجرائد النجفية.

۲. موسوعة النجف الأشرف ۱۲۲/۱۹.

جعفر نقدی^۱، اشعار او را به چند قسم تقسیم کرده است: شعر دینی (مدح و رثاء) و دیگر اغراض شعری مانند: غزل، وصف، موعظه، شکایت، اخوانیات، عرفانی، تقریض... البته به دلیل نسبت بسیار زیاد شعر دینی نسبت به دیگر موارد، این بخش گسترده‌تر شده و به چند عنوان تقسیم شده است:

علویات، غدیریات، فاطمیات، حسینیات، مدایح مشترک و عام، مدایح خاص، مهدویات، مدایح انصار، تاریخی و عقایدی، دفاعی. جمالزاده برای هر کدام از این اقسام، نمونه‌هایی ارائه کرده است. آنگاه این اشعار را از چند جهت بررسی کرده است:

- اسالیب شاعران در دفاع از اهل بیت: احتجاج، قیاس، هجاء، محاوره، تکرار.
- اسلوب بیانی: صور استدلالی و احتجاجی، تکرار، تتابع لفظی، سؤالی و خطابی.
- ویژگی‌های شعری: استفاده از صور بلاغی، محسنات بدیعی، اقتباس، وزن و قافیه، استهلال و شروع قصاید، حسن ختام، کاربرد اصطلاحات علمی.

جمالزاده فصل اول این رساله را که حدود ۶۰ صفحه دارد، به دو موضوع اختصاص داده: اول- بررسی اوضاع و احوال زمان نقدی. دوم- شرح حال آثار مکتوب نقدی، اعم از آثار مثنوی، اشعار و شروح و حواشی بر آثار دیگران.

دیدگاه بزرگان در مورد شخصیت او^۱

- شیخ محمد سماری: شیخ جعفر نقدی نظم و نثر زیبایی دارد. او علامه‌ای دانا و فاضل است که در بسیاری از علوم تبخّر دارد، اراده و عزم راسخ او را بر آن داشت که برای تحصیل راهی نجف شود و کتابهای زیادی در علوم دینی و

۱. تمام این دیدگاه‌ها، از پایان‌نامه‌ی یاد شده نقل شده است.

غیردینی بنگارد. (الطليعة شعراء الشيعة، ج ۱ ص ۱۸۱)

- محمد حرز الدین: شیخ جعفر نقدی اهل علم، فضیلت و کمال بود. او شاعری تواناست و بالبداهه شعر می‌گفت. شعرش بسیار سلیس، آسان و قابل فهم است. (معارف الرجال ۱/۱۸۳)

- یوسف اسعد داغر: علامه شیخ جعفر نقدی اشعار زیادی در موضوعات مختلف دارد و این اشعار از هر گونه تکلف و پیچیدگی و دشواری به دور است. (مصادر الدراسة الادبية ج ۳ بخش ۲ ص ۱۳۴۹)

بعلاوه شیخ جعفر خلیلی جایگاه او در قضاوت را ستوده است. (اعلام الادب فی الدهر الحديث میر بصری ۲۴۳/۱)

وفات

مرحوم شیخ جعفر نقدی پس از عمری تلاش علمی، فرهنگی و اجتماعی سرانجام در روز هفتم محرم سال ۱۳۷۰ق در حسینیۀ آل یاسین کاظمین در خلال مجلس عزاداری سیدالشهداء^{علیه السلام} به صورت ناگهانی دارفانی را وداع گفت و بنا بر گزارش‌های مکتوب، کاظمین از خبر درگذشت وی لرزید!

علامه شیخ محمد السماوی نیز پنج روز قبل از وی از دنیا رفته بود و سید محمدصادق آل بحر العلوم مادۀ تاریخی دربارهٔ فوت این دو دانشمند در چهار بیت سروده که آخرین مصراع شعر چنین است: (أقضى جعفر بها و محمد) = ۱۳۷۰.

پس از انتقال پیکر شریفش به نجف اشرف در روز تاسوعا، در صحن علوی مقابل حجره شمارهٔ ۴۷ (نزدیک باب الطوسی) به خاک سپرده شد.

آثار وی درباره حضرت ابوطالب (ع)

مرحوم نقدی دو اثر درباره حضرت ابوطالب (ع) دارد:

۱- زهرة الادباء فی شرح لامیه شیخ البطحاء

وی در این کتاب به شرح شعری از آن حضرت پرداخته است که با مطلع ذیل آغاز می‌گردد:

خلیلی ما اذنی لأول عاذل بصغواء فی حق و لا عند باطل

وی این قصیده را در کتاب مواهب الواهب نقل می‌کند و تصمیم خود را برای شرح این قصیده بیان کرده است.^۱ این کتاب را در سال ۱۳۵۶ق در نجف در ۵۰ صفحهٔ وزیری منتشر نموده است.

قصیده لامیه شهرت فراوان دارد و بیش از صد بیت است.^۲

۲- مواهب الواهب فی فضائل اُبی طالب (ع) که در ادامه به معرفی آن می‌پردازیم.
سال تألیف کتاب

شیخ نقدی این اثر را در سال ۱۳۲۲ق به پایان برده است.^۳ با توجه به تاریخ تولد وی در سال ۱۳۰۳ق، می‌توان گفت او در سن ۱۹ سالگی چنین تألیف ارزشمندی را آفریده است و این نشان از نبوغ علمی وی دارد که با امکانات محدود آن زمان و در ابتدای سنین جوانی چنین کتابی را قلمی کرده است.

۱. مواهب الواهب فی فضائل اُبی طالب (ع) (سنگی) / ۱۱۳.

۲. الصحيح من سيرة النبي الأعظم (ع) ۴۴/۱۵؛ الحجة على الذهاب إلى تكفير اُبی طالب / ۳۳۳؛ الدرة الغراء فی شعر شیخ البطحاء (دیوان اُبی طالب: جمع، تحقیق و شرح دکتر باقر قربانی زرین) / ۱۱۹.

۳. مواهب الواهب فی فضائل اُبی طالب (ع) (سنگی) / ۱۵۴.

انگیزه تألیف

مؤلف در مقدمه کتاب می‌نویسد:

آنچه که باعث نگارش این کتاب شد، عدم یافت کتابی مستقل درباره فضیلت و جلالت حضرت ابوطالب علیه السلام توسط نویسندگان بزرگ است؛ البته رسائلی در اثبات اسلام آوردن و بیان نجات وی وجود دارد. سپس می‌افزاید: من دوست دارم تا آنچه که در احوالات، روایات و اخبار حضرت ابوطالب در کتب گوناگون به صورت پراکنده است، یکجا جمع‌آوری کرده و فضائل بلند و مناقب رفیع او را از هر گوشه برجینم. و رموز پنهان روایاتی را که درباره ایشان است آشکار سازم.^۱

به نظر می‌رسد آنچه که در این کتاب نسبت به آثار قبلی درباره حضرت ابوطالب علیه السلام جدید است و مؤلف به آنها نظر داشته است، جمع‌آوری احوال آن حضرت از کتب تاریخی معتبرتر شیعه و اهل سنت است؛ چرا که درباره حضرت ابوطالب علیه السلام کتابهای بسیاری تألیف شده، ولی ظاهراً مؤلف ما جامعیتی را که مدّ نظر وی بوده، از جهت نقل همه اقوال تاریخی، حدیثی و پاسخ به شبهات وارده، در آثار قبلی ندیده است.

همچنین تبویب مناسب مطالب توسط مرحوم نقدی در این اثر نیز یک نوآوری نسبت به کتب پیشین در این باره است که پیدا کردن مطالب مربوطه را آماده می‌کند.

۱. مواهب الواهب فی فضائل ابي طالب علیه السلام / ۳.

ساختار کتاب

مؤلف، این کتاب را در یک مقدمه و دوازده باب و یک خاتمه قرار داده است. فهرست این کتاب بر اساس نسخه چاپ سنگی آن چنین است: مقدمه کتاب دو فصل دارد:

(۱) نسب حضرت ابوطالب و مختصری از شرح حال پدران ایشان. (ص ۳-۱۲)

(۲) مختصری از شرح حال برادران آن حضرت. (ص ۱۲-۱۹)

ابواب دوازده گانه کتاب بدین شرح است:

(۱) نام، القاب، کنیه، تاریخ ولادت، محل زندگی، جلالت وی در زمان جاهلیت و اسلام، خطبه ازدواج ایشان با حضرت فاطمه بنت اسد علیها السلام و مختصری از مناقب آن بانو. (ص ۱۹-۲۶)

(۲) عدم کفر آن حضرت به خداوند، حتی چشم به هم زدنی، و اینکه او از اوصیاء انبیاء بوده است. (ص ۲۶-۳۵)

(۳) کراماتی که همچون معجزه از آن حضرت صادر شده همانند خبر دادن از امور پنهانی (ص ۳۵-۴۲)

(۴) فضائل، مناقب و روایاتی که دلالت بر تنزیه و تصدیق وی توسط نبی اکرم صلی الله علیه و آله دارد و بیان این نکته که بغض حضرت ابوطالب علیه السلام مایه کفر است. (ص ۴۲-۵۱)

(۵) شأن و جلالتی که خداوند با تقسیم دو نور نبی و وصی بین او و برادرش عبدالله، به حضرت ابوطالب علیه السلام داده است و روایت مثرم و فضیلتی که آن روایت برای آن حضرت بیان می دارد. (ص ۵۱-۵۹)

(۶) تربیت و کفالت رسول خدا صلی الله علیه و آله توسط حضرت ابوطالب علیه السلام (ص ۵۹-۶۷)

۷) خدمات ابوطالب علیه السلام به رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم و بیان بشاراتی که توسط وی برای آن حضرت و فرزند خودش رسیده است و وصلت دادن پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم با خدیجه علیها السلام توسط او و بیان برخی فضائل حضرت خدیجه علیها السلام (ص ۶۷-۷۷)

۸) محبت ابوطالب علیه السلام نسبت به نبی اکرم صلی الله علیه و آله و سلم و دعوت کردن دیگران به دین آن حضرت و بکارگیری نهایت تلاش خود برای محکم ساختن پایه‌های دین اسلام (ص ۷۷-۹۱)

۹) سختی‌هایی که در راه یاری نبی اکرم صلی الله علیه و آله و سلم متحمل شد و رفتن جعفر به حبشه؛ و محاصره مسلمانان در شعب (ص ۹۱-۱۰۲)

۱۰) برخی از اشعار وی در مدح نبی اکرم صلی الله علیه و آله و سلم علاوه بر آنچه در این کتاب آمده بود و روایات تاریخی که درباره آن حضرت رسیده است و غیره. (ص ۱۰۲-۱۲۲)

۱۱) اختلاف اقوال درباره وی و پاسخ برخی شبهات که با جایگاه وی و پدران نبی اکرم صلی الله علیه و آله و سلم منافات دارد. (ص ۱۲۲-۱۳۵)

۱۲) تاریخ وفات، غسل، کفن و دفن وی و بیان آنچه که بعد از او برای رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم ایجاد شد و روایاتی که از وی نقل شده است. (ص ۱۳۵-۱۴۶)

خاتمه کتاب نیز شامل یک قصیده از زینی دحلان صاحب کتاب اسنی المطالب فی ایمان ابی طالب و دو قصیده از مؤلف کتاب، شیخ جعفر نقدی در مدح حضرت ابوطالب علیه السلام و متن زیارت آن جناب است. (ص ۱۴۶-۱۵۳)

مصادر و شیوه نگارش کتاب

نقدی در پایان کتاب مصادری را که به طور مستقیم برای این تألیف از آنها بهره گرفته است، نام برده می‌برد. که ۴۷ مورد است. اما اگر سایر کتابهای تاریخ،

سیره و لغت هم اضافه شود، بالغ بر ۲۰۰ مجلد خواهد شد.

از آنجا که مؤلف خود یک ادیب برجسته است، پس از هر بابی به توضیح لغات مشکل روایات و اخبار نقل شده می‌پردازد، با عنوان "ما لعله یحتاج الی البیان من هذا الباب".

مؤلف در این کتاب در موارد متعددی، از کتاب اسنی المطالب فی نجاته ابی طالب نوشته احمد بن زینی دحلان (۱۳۰۴ق) مطالبی را نقل می‌کند. متن کتاب اسنی المطالب بارها چاپ شده و ترجمه‌های آن به فارسی و اردو نیز مکرر منتشر شده است.

این کتاب خود تلخیصی از کتاب "بغیة الطالب لإیمان ابی طالب" نوشته محمد بن عبدالرسول برزنجی شافعی (۱۱۰۳ق) است.

چاپ‌های کتاب

۱- چاپ سنگی کتاب که در زمان حیات مؤلف در سال ۱۳۴۱ق توسط مطبعه مرتضویه در نجف انجام شده است. این نسخه به خط احمد القمی و در ۱۵۹ صفحه و در قطع وزیری است. نسخه‌ای از این کتاب در کتابخانه علامه امینی (مکتبة الامام أميرالمؤمنين علیه السلام العامه) در نجف و نسخه‌ای در کتابخانه مجلس شورای اسلامی در تهران موجود است.

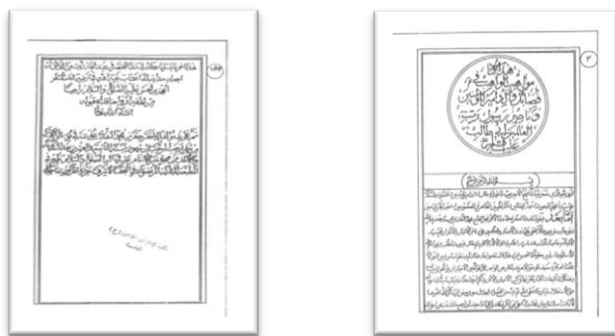
نام کتاب در صفحه اول کتاب در قبل از شروع متن کتاب چنین است: "مواهب الواهب فی فضائل والد امیرالمؤمنین و ناصر رسول رب العالمین ابی طالب علیه السلام". اما مؤلف در صفحه ۳ کتاب گوید: من کتاب را "مواهب الواهب فی فضائل ابی طالب" نامیدم.

۲- مرحوم دکتر محمدهادی امینی، این کتاب را تحقیق نموده‌اند و آن را در سال

۱۴۱۳ق توسط شرکۀ الکتبی در بیروت به چاپ رسانده‌اند. نام کتاب روی جلد این چاپ چنین است: "مواهب الواهب فی فضائل والد امیرالمؤمنین أبی طالب (علیه السلام)".

۳- به دلیل اهمیت کتاب و ضرورت تحقیق مجدد آن، این کار را به همراه صدیق فاضل جناب آقای دکتر مرتضی نادری آغاز کرده‌ایم و تصحیح جدیدی از این کتاب عرضه خواهد شد. إن شاء الله

صفحات اول و آخر از چاپ سنگی متن کتاب مواهب الواهب فی فضائل أبی طالب

منابع

کتابها

۱. أسنی المطالب فی نجاته أبی طالب، دحلان، احمد بن الزینی، تحقیق: السقاف، حسن بن علی، عمان، دارالامام النووی، ۲۰۰۷ م.
۲. أسنی المطالب فی نجاته أبی طالب، دحلان، احمد بن الزینی، تحقیق: الوردانی، صالح، قاهره، الهدف، بی تا.
۳. بررسی جایگاه اهل بیت در اشعار جعفر نقدی. مرضیه بیگم جمالزاده حصار (پایان‌نامه کارشناسی ارشد زبان و ادبیات عربی). استاد راهنما: عزت الله مولایی نیا، مشاور: حیدر محلاتی. قم: دانشگاه قم، دانشکده ادبیات، ۱۳۸۸.
۴. الحجة علی الذاهب إلى تکفیر أبی طالب، الموسوی، فخار بن معد، بیروت، دار الزهراء، ۱۴۰۸ق.

۵. الدرة الغراء فى شعر شيخ البطحاء (ديوان أبى طالب)، جمع، تحقيق و شرح، قربانى زرين، تهران، سازمان چاپ و انتشارات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامى، ۱۴۱۶ق.
۶. رجال النجاشى، النجاشى، احمد بن محمد، قم، موسسه النشر الإسلامى، ۱۴۲۹ق.
۷. الصحيح من سيرة النبى الاعظم ﷺ، العاملى، سيد جعفر مرتضى، قم، دار الحديث، ۱۳۸۵ ش.
۸. طبقات اعلام الشيعة (نقباء البشر فى القرن الرابع عشر)، الطهرانى، آقابزرگ، نجف، المطبعة العلمية، ۱۳۷۳ق.
۹. كتابشناسى اهل بيت ﷺ، انصارى قمى، ناصرالدين، قم، بوستان كتاب، ۱۳۹۱ ش.
۱۰. ماضى النجف و حاضرها، آل محبوبه، جعفر، نجف، الآداب، ۱۳۷ق.
۱۱. مستدرک أعيان الشيعة، الأمين، حسن، بيروت، دارالتعارف، ۱۹۸۹م.
۱۲. مشاهير المدفونين فى الصحن العلوى الشريف، الفتلاوى، كاظم عبود، قم، الاجتهاد، ۲۰۰۰ م.
۱۳. معارف الرجال، حرز الدين، محمد، قم، مكتبة آية الله العظمى المرعشى النجفى، ۱۴۰۵ ق.
۱۴. معجم المؤلفين العراقيين فى القرنين التاسع عشر و العشرين، عواد، كوركيس، بغداد، الإرشاد، ۱۹۶۹م.
۱۵. مواهب الواهب فى فضائل والد اميرالمؤمنين ابى طالب ﷺ، النقدى، جعفر، تحقيق: امينى، محمدهادى بيروت، شركة الكتبى، ۱۴۱۳ق.
۱۶. مواهب الواهب فى فضائل والد اميرالمؤمنين و ناصر رسول رب العالمين أبى طالب ﷺ (سنگى)، نجف، مرتضويه، ۱۳۴۱ ق.
۱۷. موسوعة النجف الأشرف، الدجيلى، جعفر، بيروت، دارالأضواء، ۲۰۰۰م.

مقالات

۱. الشيخ جعفر النقدى حياته و جهوده الفكرية (۱۸۸۵-۱۹۵۰م) دراسة تاريخية تحليلية، كوفه، على خان المدنى، على عبدالمطلب، مجله دراسات مركز الكوفه، شماره ۳۲، ۲۰۱۴ م.
۲. كتابشناسى حضرت ابوطالب ﷺ، انصارى قمى، ناصرالدين، قم، ميراث شهاب شماره ۷۰، ۱۳۹۱ش.

نرم افزارها

۱. الجرائد النجفيه، العتبة المقدسة العلويه - كتابخانه، موزه و مركز اسناد مجلس شورى اسلامى، نگارش: ۱/۰۰.